

ПУТЕШЕСТВИЕ ГЮЛЬДЕНШТЕДА
ПО ГРУЗИИ

ТОМ I

Немецкий текст с грузинским переводом издал и исследовал

Г. Гелашвили

JOHANNES GULDENSTAEDTIUS
PEREGRINATIO GEORGICA

Tomus prior

Textum germanicum cum conversione georgica edidit
commentariisque instruxit

G. Gelašvili

Wir ritten meist in S. auf die Südseite des Vorgebürges und zum größten Theil in dicken Buchen- und Eichengesträuch. Nach $3\frac{1}{4}$ Stunden oder etwan 4 Werst kamen wir an den südlichen Gebürgrand und aus dem Gehölze in offene thonigte und überall hügelichte Steppe, bis zu einem kleinen Thal oder Kastel, von einigen 100 Schritten im Umfange, in welchem Kochsalz- und Bergölquellen sind. Davon weiterhin.

Von den Kochsalzquellen fast in Westen kamen wir nach mehr als einer halben Stunde oder 3 Werst an den Ursprung des kleinen Baches Ole. Auch diesen Ort befahl der Zaer zur Sicherheit der auf der Höhe stehenden kisichischen Dörfer mit einer Ringmauer zu umgeben. Diese haben hier 10 bis 12 Werst von ihren Wohnungen ihre Aker und Viehtriften und oft führten die Lesgier Menschen und Vieh in die Sklaverey. Man sahe hier mehrere kleine runde und viereckige Plätze und Erdwällen, in welche die Einwohner, wenn sie die Räuber früh genug bemerken, mit ihrem Vieh fliehen und sich männlich vertheidigen. Nach einem fest beobachteten Herkommen eilt jeder Kisiche mit seinem Gewehr dahin, wo er schießen hört, und durch diese Maasregeln werden sie von den Lesgiern weit seltener, als ihre Nachbarn in Karteli heimgesucht. Nicht selten suchen auch die Kisichen ihren Verlust an Menschen und Vieh mit Gewinn zu ersetzen; sie machen nämlich Ueberfälle in dem mit ihnen gränzenden lesigischen Distrikt Dschari und nehmen was sie finden. So trieben sie den Lesgiern im Winter 1772 an 30000 Schafe fort.

Vom Ursprunge des Baches Ole ritten wir eine Stunde in NNO und kamen von freien hügelichen Feldern am Fuße des Gebürges, nach andern $3\frac{1}{4}$ Stunden, nach dem Dorfe Bodbe.

Den 9ten März. Von Bodbe ritten wir in N. W. und kamen nach einer halben Stunde nach Magaro (s. den 25sten Februar.)

Von Magaro ging der Weg fast recht in W. bey den Dörfern Neki-vani und Tschotori, beide auf der Höhe des Vorgebürges vorbey, und gelangten nach einer halben Stunde in die große, tiefe Kluft Anagiskawi. In derselben ritten wir in N. W. und erreichten nach $3\frac{1}{4}$ Stunden das Dorf Anaga auf dem westlichen Ufer der Kluft, am Fuße des Gebürges.

Die Kluft Anagiskawi ist 10 bis 20 Faden breit und ihre steilen Wände zeigen gerundete Sandsteingeschiebe in grauen Thon gepackt. An den Seiten sprudelt eine Menge kleiner Quellen. Die Einwohner haben alle in kleine Kanäle gesammelt, die durch die Inklination des Grundes der Kluft von Zeit zu Zeit starke Schüße oder auch Fälle von 1 bis 2 Faden hoch machen. Dieser Wasserstrom von der Dicke eines Beines sezt, auf einer Strecke von 3 Werst, 43 kleine Mühlen mit horizontalen Rädern in Bewegung, die jede in 24 Stunden 200 bis 250 Pfund Mehl, die obern nämlich weniger als die untern liefern.

Von 10ten bis 12ten März blieben wir in Anaga. Ich machte eine Excursion nach der Festung Signach, der einzigen des Distrikts Kisichi.

100 ნაბიჯის გარშემოწერილობის გამაგრებული ადგილი, რომელშიც იმყოფებოდა სუფრის ძარილის და ნავთის წყაროები; აიანზე შემდეგ.

ამ ხარილის წყაროებიდან, თითქმის დასავლეთით, 1/2 საათში, ანუ 3 ვერსის შეძღვევ, მივედით პატარა მდინარის ოღის სათავესთან. მეფემ ბრანა შემოველოთ კედლით ეს ადგილიც მალღობზე მდებარე ქიზიყის სოფლების უსაფრთხოებისთვის. ამ სოფლებს აქ, თავიანთი საცხოვრებლებიდან 10—12 ვერსზე, ჰქონდათ ყანები და საოვრები და ლეკები ხშირად იტაცებდნენ პირუტყვს და ხალხს ტყვედ სიერეკებოდნენ. აქ ჩანდა პატარა მრგვალი და ოთხკუთხი მოედნები და მიწაყრილები, სადაც მცხოვრებნი აფარებდნენ თავს და პირუტყვს, როცა დროზე შეამჩნევდნენ მხარტველებს, და მამაცად იცავდნენ თავს. იკაცრად დადგენილი წესის თანახმად, ყოველი ქიზიყელი მიიჩქარის თავისი თოფით იქით, საიდანაც ესმის სროლის ხმა და, ამ ღონისძიების წყალობით, ლეკები მათ უფრო იშვიათად ესხმიან თავს, ვიდრე მათ მეზობლებს ქართლში. არც ისე იშვიათად ცდილობენ ქიზიყელები აინაზლაურონ დანაკლისი ხალხისა და პირუტყვისა; ამიტომ ისინიც ესხიან თავს მათ მეზობლად მდებარე ლეკურ რაიოსს ჭარს და შოაქეთ ყველაფერი, რასაც მოახელთებენ. ასე მაგ., 1772 წლის ზამთარში მათ ლეკებისაგან გადმოირეკეს 30 000 ცხვარი.

ბდ. ოღის სათავიდან ჩვენ წავედით ჩრდილოეთით—ჩრდილო-აღმოსავლეთით და გაშლილი ბორცვიანი სიხდვრების გავლით, რომელიც აკრავს ქედის ცირს, 3/4 საათში ვიყავით სოფელ ბოდბეში.

9 მარტი. ბოდბიდან გავემართეთ ჩრდილოეთ-დასავლეთით და 1/2 საათში მივედით მაღაროში (იხილე 25 თებერვალი).

მაღაროდან გზა მიდიოდა თითქმის პირდაპირ დასავლეთისკენ, სოფლების ნეკივანის¹ და ჭოტორის ახლოს (ორივენი მთის თხემზე მდებარეობენ) და 1/2 საათში მივედით დიდ, ღრმა ხეობაში—ანაგისკარში. ამ ხეობით გავეძარეთ ჩრდილო-დასავლეთისკენ და 3/4 საათში შივალწიეთ სოფელ ანაგას, რომელიც მდებარეობს ხეობის დასავლეთ სანაპიროზე, ქედის ცირას.

ანაგისხევის ხეობა არის 10—20 საჟენის სიგანისა. მის ციცაბო კედლებში ჩანან ნაცრისფერ თიხაში არეული ქვიშაქვის კენჭები. კალთებზე ჩამოედინებიან უამრავი პატარა წყაროები. მცხოვრებლებმა ისინი შეაგროვეს პატარა არხებში, რომლებიც ხეობის ნიადაგის დაქანების გამო ხანდახან მცლავრად ვარდებიან 1—2 საჟენის სიმაღლიდან. წყლის ამ ნაკადს—ფეხის სიმსხოსი—3 ვერსის მანძილზე მოარაობაში მოჰყავს 43 პატარა წისქვილი ჰორიზონტალური ბორბლებით, რომელთაგან თითოეული 24 საათის განმავლობაში იძლევა 200—250 გირვანქა ფქვილს, ამასთან უფრო ზევით მდებარენი ნაკლებს იძლევიან, ვიდრე ქვემოთ მდებარენი.

10. დან 12 მარტამდე დავრჩით ანაგაში. მე მოვაწყვე ექსკურსია სიღნაღის ციხისკენ, რომელიც ერთადერთი ციხეა ქიზიყის მხარეში. ის მდებარეობს პირველი სამხრეთი მთისწინეთის ჩრდილოეთ კალთის ძირას, სოფლების საქობოს და მაშნაარის ახლოს. შემდეგში ამ მხარის შესახებ მეტს ვიტყვი.

თიხიან მაღლობებზე გვხვდებოდა პატარა ხერგლები ტარანტულით (Ara-

¹ ალბათ ნუკრიანი—გ. გ.

Sie liegt auf dem südlichen Vorgebürge am nördlichen Fuß desselben, bey den Dörfern Sakobo und Maschnari. Davon bey diesem Distrikt ein mehreres.

Auf den thonigten Höhen findet man viele kleine Löcher mit Taranteln (*Aranea Tarantula* L.) denen am Terek gleich.

Ich fand hier Gelegenheit von den Lesgiern Nachrichten zu erhalten.

Den 13ten März verließen wir Anaga und mit diesem äussersten Dorfe auch den kisichischen Distrikt, denn das Dorf Baidar gehört, so nahe es auch bey Anaga liegt, schon zu einem andern kachetischen Distrikt, in welchem wir nun reiseten.

Auf unserem Wege in WNW. kamen wir durch einen fast trocknen Bach, an welchem das Dorf Baidar stand.

Nach einer halben Stunde hatten wir das Dorf Kardanach an einem Bache und nach 2 Stunden den Bach Achtala. Auf dem Wege sahen wir am nördlichen Fuße des Vorgebürges die Dörfer Bakurziche, Kolaki, Wedschin und Gurdshani. Von Achtala kamen wir nach anderthalb Stunden bey den Dörfern Dschumlaki und Achasche vorbey nach dem Dorf Weliziche¹. Die Häuser sind von kartelischer Bauart. Der Ort hat eine Mauer und eine Kanone.

In Weliziche² musste ich einen Studenten und 3 Kosaken als Kranke und auch einige beschädigte Pferde hinterlassen. Der Zaar, der es erfuhr, befahl gleich, daß den Leuten Wein, Brodt und Hühner und den Pferden Gersten und Heu, unentgeltlich geliefert werden solle³.

Den 14ten März. Von Weliziche⁴ ritten wir eine Stunde in ONO⁵ bis zum Flusse Alasan, der hier bis 100 Schritte breit war und durch denselben. Er war etwan 3 Fuß tief, hatte trübes Wasser, und am Grunde sehr kleine Steine. Er war auch nicht reißend. Seine Ufer waren nur einige Fuß hoch. Von denselben breitet sich in N. und S. ein ebenes Thal aus, in welches sich von Norden die Alpen und von Süden das Vorgebürge senket. Es ist von N. nach S. etwan 20 Werst breit, und von O. in W. etwan 100 Werst lang.

Vom Ufer des Alasan ritten wir noch eine halbe Stunde in ONO⁶. und erreichten das Dorf Ginas und das diesem N. O. ganz nahe Dorf Tzikani. Beide sind die äussersten Gränzörter in O. des an der Nord-eite des

^{1,2} Weliziche] Gireliziche P.

³ Den 13ten März—unentgeltlich geliefert werden solle] d. 13 März 1772. von Anaga aufgebrachen, gleich darauf Baidar passirt und 1 St. nach WNW bis Kardanach; daselbst Mittag gehalten. Von da 2 St. nach WNW bis zum wachsenden Jügel und tönigte Bergeelbrunne, der Achtala genant wird; um den herum alles unfruchtbar; von 1 1/2 St. in der Direktion Bakurziche, Kolaki, Wedgin, Gurdshani, Dschumlaki und Achasche vorbei bis Weliziche, daselbst Kranken nachgelassen, G.

⁴ Weliziche] Gireliziche, P.

⁵ ONO] NO, P.

⁶ ONO] N, P.

nea Tarantula L. — ტარენტული ობობა), რომელიც ჰგავს თერგზე გავრცელებულს.

აქ მე მომეცა შემთხვევა მიშელო ცნობები ლეკების შესახებ.

13 მარტს ჩვენ დავტოვეთ ანაგა და ამ განაირა სოფლით აგრეთვე ქიზიყის მხარეს, რადგან სოფელი ბაიდარი, თუმცა ის მდებარეობს ცალიან ახლოს ანაგასთან, ეკუთვნის უკვე კახეთის სხვა მხარეს, სადაც ჩვენ ახლა მივდიოდით.

დასავლეთის—ჩრდილო-დასავლეთის მიმართულებით ჩვენ მივედით თითქმის მთლად ამომშრალ პატარა მდინარესთან, რომელზედაც მდებარეობს სოფელი ბაიდარი.

1/2 საათში ჩვენ გავიარეთ მდინარეზე მდებარე სოფელი კარდანახი, 2 საათის შემდეგ კი—მდინარე ახტალა. გზაზე დავინახეთ მთისწინეთის ჩრდილოეთ იორას სოფლები: ბაკურციხე, კოლაქი, ვეჯინი და გურჯაანი. ახტალიდან 1 1/2 საათში სოფლების ჩუშლაყის და ახაშენის გავლით, მოვედით სოფელ ველისციხეში. სახლები აქ ქართლური ტიპისაა. ამ ადგილს აქვს გალავანი და ქვემეხი.

ველისციხეში მე დავტოვე ერთი სტუდენტი და სამი კაზაკი, ავადმყოფები, აგრეთვე რამდენიმე ცხენი დაზიანების გამო. მეფემ, როგორც კი გაიგო ამ ამბის შესახებ, მაშინვე ბრძანა, რათა უფასოდ მიეცათ ავადმყოფებისათვის (den Leuten) ღვინო, პური და ქათმები, ხოლო ცხენებისათვის ქერი და თივა¹.

14 მარტი. ველისციხიდან 1 საათი მივდიოდით აღმოსავლეთით—ჩრდილო-აღმოსავლეთით მდ. ალაზნამდე, რომლის სიგანეც აქ დაახლოებით 100 ნაბიჯია, და გადავედით მასზე. მისი სიღრმე იყო 3 ფუტი, ჰქონდა მღვრიე წყალი და ფსკერზე ცალიან წვრილი ქვები. დინება არ იყო სწრაფი. მისი ნაპირები იყო მხოლოდ რამდენიმე ფუტი სიმაღლის. მისგან ჩრდილოეთით და სამხრეთით გადაჭიმული იყო სწორი ველი, რომლისკენაც ჩრდილოეთიდან ეშვება ალპები, სამხრეთიდან—მთისწინეთი. ეს ველი ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ 20 ვერსის სიგანისაა, ხოლო აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ—100 ვერსის სიგრისა.

ალაზნის ნაპირიდან ჩვენ მივდიოდით 1/2 საათი აღმოსავლეთით—ჩრდილო-აღმოსავლეთით და მივედით სოფელ გავაზამდე, აქედან ჩრდილო-აღმოსავლეთით სულ ახლოსაა სოფელი ჭიკაანი. ესენი არიან კახეთის უკიდურესი აღმოსავლეთი სასაზღვრო ადგილები ამ ველზე, რომელიც² მდებარეობს ალაზნის ჩრდილოეთ მხარეზე. ამბობენ, რომ წინათ ქართველები სახლობდნენ აგრეთვე კიდევ უფრო შორს, აღმოსავლეთით. ახლა კი ლეკეთ-ჭარის სოფელ ბელაქანამდე, რომელიც მდებარეობს გავაზიდან 30 ვერსზე, აღარ გვხვდებიან (ქართველები). მიუხედავად მტრულად განწყობილი ლეკების სიახლოვისა, ამ სოფლებს არ აქვთ სიმაგრეები და ცხოვრობენ უკეთეს პირობებში, ვიდრე უფრო

¹ 13 მარტს—ქერი და თივა, პ. 1772 წ. 13 მარტს გავედით ანაგიდან, მაშინვე გავიარეთ ბაიდარი და 1 საათში დასავლეთის—ჩრდილო-დასავლეთის მიმართულებით მივედით კარდანახში; იქ გისადიღეთ. იქიდან 2 საათში დასავლეთით—ჩრდილო-დასავლეთით, მხარდ ბორცვამდე და თიხიან ნავთის წყარომდე; რომელსაც ახტალას უწოდებენ; გარშემო ყველაფერი უნაყოფოა; იქიდან 1 1/2 საათში ბაკურციხის, კოლაქის, ვეჯინის, გურჯაანის, ჩუშლაყისა და ახაშეს გავლით ველისციხეში, სადაც ავადმყოფები დავტოვეთ, გი უ ლ დ.

² ლაპარაკია ალაზნის ჩრდილოეთით მდებარე კახეთის ნაწილზე—გ. გ.